

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до змісту ч. 3 ст. 215 ЦК України та роз'яснень, які надав Пленум Верховного Суду України в п. 10 постанови від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», вимога про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, за правилами реституції може бути пред'явлена тільки стороні недійсного правочину.

Норма ч. 1 ст. 216 зазначеного Кодексу не може застосовуватись як підстава позову про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, яке було відчужене третій особі. Не підлягають задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження цього майна, які були вчинені після недійсного правочину. У цьому разі майно може бути витребувано від особи, яка не є стороною недійсного правочину, шляхом подання віндикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача, — з підстав, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК України.

Суд на зазначені положення закону та обставини справи уваги не звернув і, встановивши, що позивачка не була учасником оспорюваного нею договору купівлі-продажу, помилково задовольнив її позов про визнання договорів недійсними

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 1 грудня 2010 р.
(в и т я г)

У грудні 2004 р. Н. звернулася до суду з позовом до К. про визнання недійсним договору дарування квартири та відшкодування моральної шкоди.

Позивачка зазначила, що спірна однокімнатна квартира житловою площею 14,9 м² належала їй на праві власності. 30 грудня 2003 р. внаслідок відкритого перелому основи черепа помер син Н. У цей час вона була вже непрацездатна за віком, з 1996 р. перебувала на пенсії, розмір якої не відповідав прожитковому мінімуму. Після смерті сина позивачка залишилася самотньою і без сторонньої допомоги. Через сильне душевне хвилювання і горе, спричинене смертю єдиної близької людини, погіршився стан її здоров'я. Будучи в крайній нужденності, довіряючи відповідачу та сподіваючись на його підтримку, 26 серпня 2004 р. Н. уклала з ним договір дарування спірної квартири. Зазначені тяжкі для позивачки обставини вплинули на її волевиявлення під час укладення цієї угоди на вкрай не вигідних для неї умовах.

Пославшись на вказані обставини, Н. просила позов задовольнити.

Справу суди розглядали неодноразово.

У січні 2007 р. позивачка доповнила свої вимоги, звернулася до суду з позовом до І. та К. про визнання недійсним укладеного між ними 7 липня 2005 р. договору купівлі-продажу спірної квартири,

мотивуючи позовні вимоги тим, що його укладено під час розгляду справи про визнання договору дарування квартири недійсним, коли спірна квартира перебувала під арештом згідно з ухвалою суду.

Пославшись на те, що К. навмисно увів в оману І. щодо обставин, які мають істотне значення, Н. просила визнати договір купівлі-продажу недійсним та виселити І. зі спірної квартири.

Шевченківський районний суд м. Києва ухвалою від 10 жовтня 2007 р. обидва позови об'єднав в одне провадження.

Останнім рішенням цього суду від 24 червня 2008 р. позов задоволено частково: визнано недійсним договір дарування квартири, укладений 26 серпня 2004 р. між Н. та К.; визнано недійсним договір купівлі-продажу квартири, укладений 7 липня 2005 р. між К. та І.; сторони повернуто до первісного стану; стягнуто з К. на користь позивачки 1 тис. грн на відшкодування моральної шкоди; у задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Апеляційний суд м. Києва рішенням від 19 серпня 2008 р. зазначене рішення районного суду скасував та ухвалив у справі нове рішення — про відмову в задоволенні позовних вимог.

У поданій касаційній скарзі заступник прокурора, пославшись на неправильне застосування судом норм

матеріального права та порушення норм процесуального права, просив рішення апеляційного суду скасувати і залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Відповідно до п. 2 розд. XIII «Перехідні положення» Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) касаційні скарги (подання) на рішення загальних судів у кримінальних і цивільних справах, подані до Верховного Суду України до 15 жовтня 2010 р. і призначені (прийняті) ним до касаційного розгляду, розглядаються Верховним Судом України в порядку, який діяв до набрання чинності цим Законом.

У зв'язку із цим справа має розглядатися за правилами ЦПК від 18 березня 2004 р. в редакції, яка була чинною до змін, внесених згідно із Законом № 2453-VI.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши наведені у скарзі доводи та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про відмову в задоволенні позову, апеляційний суд виходив із того, що правових підстав для задоволення позову Н. згідно зі ст. 233 ЦК немає, оскільки договір дарування є безоплатною угодою і до нього не можуть бути застосовані правила зазначеної норми, а з інших підстав позивачка позову не заявляла. Тому суд під час вирішення спору безпідставно послався на статті 229, 230 ЦК.

Проте з таким висновком суду повністю погодитися не можна.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 303 ЦПК під час розгляду справи в апеляційному порядку апеляційний суд перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Згідно зі ст. 119 ЦПК підставами позову, які відповідно до статей 31, 212 цього Кодексу суд не може змінити без згоди позивача, є обставини, якими по-

зивач обґрунтовує вимоги, а не посилання на певну норму закону. Тому якщо позивач посилається не на ту норму закону, суд уточнює підстави позову й застосовує відповідну норму закону незалежно від того, чи отримано на це згоду позивача.

Проте суд першої інстанції належним чином не з'ясував підстав заявленого позивачкою позову та всупереч закону визначив їх на власний розсуд.

Крім того, відповідно до змісту ч. 3 ст. 215 ЦК та роз'яснень, які надав Пленум Верховного Суду України в п. 10 постанови від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними», вимога про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, за правилами реституції може бути пред'явлена тільки стороні недійсного правочину.

Норма ч. 1 ст. 216 зазначеного Кодексу не може застосовуватись як підстава позову про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, яке було відчужене третій особі. Не підлягають задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження цього майна, які були вчинені після недійсного правочину. У цьому разі майно може бути витребувано від особи, яка не є стороною недійсного правочину, шляхом подання ввідикаційного позову, зокрема від добросовісного набувача, — з підстав, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК.

Суд на зазначені положення закону та обставини справи уваги не звернув і, встановивши, що позивачка не була учасником оспорюваного нею договору купівлі-продажу, помилково задовольнив її позов про визнання цих договорів недійсними.

З урахуванням наведеного та керуючись статтями 336, 338 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу прокурора задовольнила частково: рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 24 червня 2008 р. і рішення Апеляційного суду м. Києва від 19 серпня 2008 р. скасувала, справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

Помилка, допущена стороною правовідносин у спорі щодо визнання недійсною третейської угоди внаслідок власного недбалства, незнання закону чи неправильного його тлумачення, не є підставою для визнання правочину недійсним (п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»)

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 21 квітня 2010 р.
(в и т я г)*

У березні 2009 р. М. звернулася до суду із позовом до відкритого акціонерного товариства «Неза-

лежна страхова компанія» (далі — страхова компанія) про визнання недійсною третейської угоди.

Позивачка мотивувала вимоги тим, що 14 червня 2005 р. вона уклала з відповідачем договір страхування автомобіля. Відповідач, користуючись її необізнаністю, до тексту договору страхування включив третейську угоду, відповідно до якої всі спори, розбіжності або вимоги, які виникають із договору, підлягають розгляду третейським судом.

19 грудня 2008 р. М. звернулася до Жовтневого районного суду м. Харкова з позовом до страхової компанії про захист прав споживача та відшкодування збитків, завданих невиконанням договору страхування від 14 червня 2005 р. Однак суд ухвалою від 26 лютого 2009 р. залишив позов без розгляду, пославшись на укладену сторонами третейську угоду. Позивачка просила на підставі ст. 229 ЦК третейську угоду, включену до договору страхування від 14 червня 2005 р., визнати недійсною як таку, що була укладена внаслідок помилки.

Жовтневий районний суд м. Харкова рішенням від 14 травня 2009 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Харківської області від 23 вересня 2009 р., позов М. задовольнив.

У поданій до Верховного Суду України касаційній скарзі страхова компанія, пославшись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просила скасувати судові рішення та ухвалити нове рішення, яким відмовити в задоволенні позову.

Заслухавши суддю-доповідача, обговоривши доводи, наведені у скарзі, та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Суди встановили, що 14 червня 2005 р. сторони уклали договір добровільного страхування транспортного засобу — належного позивачці автомобіля, за умовами якого Страховик бере на себе зобов'язання при настанні страхового випадку виплатити Страхувальнику страхове відшкодування в межах страхової суми, а Страхувальник — сплатити страховий платіж.

У п. 9.1 зазначеного договору страхування передбачено, що всі спори, розбіжності або вимоги, які виникають із цього договору або у зв'язку з ним, у тому числі такі, що стосуються його виконання, порушення припинення або визнання недійсним, підлягають вирішенню в постійно діючому Незалежному третейському суді при Всеукраїнській громадській організації «Ліга юридичного захисту інтересів споживачів» відповідно до його регламенту.

Задовольняючи позов про визнання недійсним п. 9.1 договору страхування, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, виходив із доведеності факту укладення третейської угоди, що містилася у формі застереження в прикінцевих положеннях цього договору, унаслідок помилки та від-

сутності у позивачки вільного волевиявлення на вчинення такого правочину, її необізнаності як сторони третейської угоди з регламентом третейського суду та відсутності її згоди з умовами цього регламенту.

Однак з такими висновками погодитися не можна, оскільки суди дійшли їх із порушенням норм матеріального та процесуального права.

Звертаючись до суду з позовом, М. зазначила, що уклала угоду в результаті помилки — у зв'язку з необізнаністю із законами.

Відповідно до ст. 60 ЦПК кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Вирішуючи спір по суті, суди не врахували, що відповідно до ст. 1 Закону від 11 травня 2004 р. № 1701-IV «Про третейські суди» (далі — Закон № 1701-IV) та ст. 17 ЦПК сторони мають право передати спір на розгляд третейського суду, крім випадків, встановлених законом.

Ці випадки зазначені в ст. 6 Закону № 1701-IV.

Рішенням Конституційного Суду України від 10 січня 2008 р. у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців 7, 11 ст. 2, ст. 3, п. 9 ст. 4 та розд. VIII «Третейське самоврядування» Закону № 1701-IV (справа про завдання третейського суду) визнано, що відповідно до чинного законодавства підвідомчий суду загальної юрисдикції спір у сфері цивільних та господарських правовідносин може бути передано його сторонами на вирішення третейського суду, крім випадків, встановлених законом (ст. 17 ЦПК, ст. 12 ГПК, ст. 6 Закону № 1701-IV), оскільки, гарантуючи право на судовий захист з боку держави, Конституція водночас визнає право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захистити свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ч. 5 ст. 55 Конституції).

У ст. 1 Закону № 1701-IV передбачено, що до третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що виникає з цивільних та господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом.

Відповідно до ст. 12 цього Закону третейська угода може бути укладена у вигляді застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. Третейська угода укладається в письмовій формі.

Посилання у договорі, контракті на документ, який містить умову про третейський розгляд спору, є третейською угодою за умови, що договір укладено в письмовій формі, і це посилання є таким, що робить третейську угоду частиною договору. Третейська угода може містити як вказівку про конкретно визначений третейський суд, так і просте посилання на вирішення відповідних спорів між сторонами третейським судом.

Отримання додаткової письмової згоди сторін за наявності третейської угоди в договорі (контракті) у Законі № 1701-IV не передбачено.

Визнаючи недійсною угоду з підстав, передбачених у ст. 229 ЦК, суд на порушення вимог статей 213, 214 ЦПК не зазначив, у чому саме полягала помилка, чи дійсно вона мала місце на момент вчинення правочину і чи була істотною.

Суди також не врахували, що помилка, допущена стороною правовідносин унаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення, не є підставою для визнання правочину недійсним (п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»).

Застосовуючи до спірних правовідносин Закон від 12 травня 1991 р. № 1023-XII «Про захист прав споживачів», суди не врахували, що цей Закон установлює загальні підстави відповідальності за порушення прав споживачів. Однак відносини, що виникають за договорами страхування, є договірними і регулюються насамперед нормами цивільного законодавства.

Керуючись статтями 336, 338 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу страхової компанії задовольнила частково: рішення Жовтневого районного суду м. Харкова від 14 травня 2009 р. та ухвалу Апеляційного суду Харківської області від 23 вересня 2009 р. скасувала, справу передала на новий розгляд до Жовтневого районного суду м. Харкова.

Згідно з вимогами ст. 60 ЗК України вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності у межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги уздовж урізу води (у меженний період) шириною для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 га — 25 м. При крутизні схилів більше трьох градусів мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

За правилами ст. 61 ЗК України, ст. 89 Водного кодексу України у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво, будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів.

У ст. 83 ЗК України передбачено, що землі водного фонду, до яких належать і прибережні захисні смуги, не можуть передаватися у приватну власність

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 21 квітня 2010 р.*

(в и т я г)

У жовтні 2007 р. М. звернувся до суду з позовом до Блоставицької сільської ради Бородянського району Київської області (далі — Сільрада) та О. про визнання незаконними й скасування рішень четвертої сесії двадцять четвертого скликання Сільради від 17 грудня 2004 р. у частині виділення й передачі у власність О. земельної ділянки та державного акта на право власності на земельну ділянку від 30 грудня 2004 р. Треті особи — Бородянський районний відділ земельних ресурсів Київської області та Д.

Позивач зазначив, що рішенням Сільради від 17 грудня 2004 р. О. було виділено й передано у власність земельну ділянку площею 0,175 га в с. Блоставиця Бородянського району Київської області для будівництва та обслуговування жилого будинку. На підставі зазначеного рішення відпові-

дача отримала державний акт на право власності на земельну ділянку.

Оскаржені рішення та державний акт є незаконними, оскільки надана О. земельна ділянка розташована поза межами села і Сільрада не мала права нею розпоряджатися.

Крім того, земельна ділянка розташована в прибережній захисній смузі, отже, будівництво будь-яких споруд на ній заборонено. Не можна передати таку ділянку й у власність.

Пославшись на викладене й зазначивши, що веденням будівництва в прибережній смузі порушуються його права як жителя села на користування ставком за призначенням, до того ж зведення заборонених законом будівель у цій зоні призведе до забруднення та засмічення води в ставку, М. просив позовні вимоги задовольнити в повному обсязі.

Бородянський районний суд Київської області рішенням від 12 лютого 2008 р. позов задовольнив: постановив визнати рішення четвертої сесії двадцять четвертого скликання Сільради від 17 грудня 2004 р. про виділення й передачу у власність О. земельної ділянки площею 0,175 га в с. Блиставиця незаконним та скасувати його; визнати державний акт на право власності на земельну ділянку, виданий О. 30 грудня 2004 р., недійсним і скасувати його.

Апеляційний суд Київської області рішенням від 15 квітня 2008 р. рішення місцевого суду скасував і ухвалив нове — про відмову в задоволенні позовних вимог.

До касаційної скарги, яку подав М., приєднався Д. Скаржники просили скасувати рішення апеляційного суду, пославшись на порушення ним норм матеріального та процесуального права, і залишити в силі рішення суду першої інстанції.

Перевіривши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до ст. 50 Конституції України та ст. 9 Закону від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища» кожний громадянин України має право на безпечне для його життя і здоров'я навколишнє природне середовище.

Згідно з вимогами ст. 60 ЗК вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності у межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги уздовж урізу води (у меженний період) шириною для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 га — 25 м. При крутизні схилів більше трьох градусів мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

За правилами ст. 61 ЗК і ст. 89 Водного кодексу України у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і заліснення), а також садівництво та городництво, будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів.

У ст. 83 ЗК передбачено, що землі водного фонду, до яких належать і прибережні захисні смуги, не можуть передаватися у приватну власність.

Суд установив, що рішенням четвертої сесії двадцять четвертого скликання Сільради від 17 грудня 2004 р. було затверджено технічну документацію із землеустрою щодо складання документів, які посвідчують право власності О. на земельну ділянку, і передано їй безоплатно у при-

ватну власність земельну ділянку площею 0,175 га для будівництва та обслуговування жилого будинку в с. Блиставиця.

На підставі цього рішення відповідачці 30 грудня 2004 р. було видано державний акт на право власності на зазначену земельну ділянку.

Згідно з повідомленням ТОВ «Київоблпроект-сервіс» та схемою розміщення земельної ділянки О. кругизна схилу прибережної захисної смуги вздовж річки в місці розташування ділянки, яка надана відповідачці, становить приблизно вісім градусів, тому ширина прибережної захисної смуги має становити не менше 50 м.

Як убачається з вищезазначеної схеми розміщення земельної ділянки й повідомлення Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Київській області від 29 грудня 2007 р., земельна ділянка відповідачки розташована в межах прибережної захисної смуги водойми, у зв'язку з чим зазначене управління не надало погодження технічної документації із землеустрою щодо складання документів, які посвідчують право власності на цю ділянку.

Відповідно до висновку відділу містобудування, архітектури та розвитку інфраструктури від 11 квітня 2007 р. земельна ділянка, яка була виділена О., не може бути використана для будівництва та обслуговування жилого будинку у зв'язку з тим, що розташована у прибережній захисній смузі.

Ухвалюючи рішення й задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із того, що надана земельна ділянка не може використовуватися за цільовим призначенням, оскільки це порушує екологічну безпеку, і взагалі не може бути передана у приватну власність, а тому надана О. незаконно. Ці дії порушують права позивача на безперешкодне користування природними ресурсами та безпечне для життя і здоров'я довкілля, гарантовані йому Конституцією. Крім того, спірна земельна ділянка входить до складу ділянки, наданої в оренду Д. у 2004 р.

Такий висновок суду першої інстанції є обґрунтованим. Під час встановлення зазначених фактів суд не порушив норм цивільного процесуального законодавства й правильно застосував норми матеріального права.

Безпідставно скасувавши законне й обґрунтоване рішення суду першої інстанції, апеляційний суд припустився помилки в застосуванні процесуального та матеріального закону.

Ураховуючи викладене, керуючись статтями 336, 339 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу М. та Д. задовольнила: рішення Апеляційного суду Київської області від 15 квітня 2008 р. скасувала, залишила в силі рішення Бородянського районного суду Київської області від 12 лютого 2008 р.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Державний орган з контролю за цінами відповідно до ч. 3 ст. 9 Закону України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» має право ухвалювати рішення про вилучення сум економічних та фінансових (штрафних) санкцій, але це рішення не може бути примусово виконане без звернення контролюючого органу з позовом до суду про примусове стягнення суми економічних санкцій

ПОСТАНОВА
Іменем України

7 лютого 2011 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження за наявними матеріалами справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Агропромислова компанія «Розкішна» (далі — ТОВ) до Державної інспекції з контролю за цінами в Кіровоградській області (далі — Інспекція) про визнання протиправними дій, акта перевірки, рішення та скасування рішення, **в с т а н о в и в:**

У серпні 2007 р. ТОВ звернулося до суду з позовом, у якому просило визнати протиправними дії посадових осіб Інспекції, скасувати акт перевірки від 6 червня 2007 р. № 480 та рішення від 12 червня 2007 р. № 4 (далі — рішення № 4), яким щодо нього застосовані штрафні (фінансові) санкції за порушення державної дисципліни цін під час реалізації цукру.

На обґрунтування позову ТОВ послалося на те, що перевірку дотримання державної дисципліни цін проведено Інспекцією з порушенням норм чинного законодавства. Висновки Інспекції, які зазначені в акті перевірки, є необґрунтованими та такими, що не відповідають дійсності, а рішення, винесене на підставі такого акта, — протиправним.

Постановою Господарського суду Кіровоградської області від 23 жовтня 2007 р., залишеною без змін ухвалою Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 15 жовтня 2009 р., позовні вимоги задоволені частково. Визнано протиправним рішення № 4. У решті позовних вимог — відмовлено.

Вищий адміністративний суд України постановою від 19 жовтня 2010 р. касаційну скаргу відповідача задовольнив частково. Ухвалу суду апеляційної інстанції скасовано, а постанову суду першої інстанції в частині визнання протиправним рішення про застосування штрафних (фінансових) санкцій скасовано та ухвалено в цій частині нове — про визнання протиправним рішення № 4 у зв'язку з відсутністю в Інспекції повноважень на його прийняття.

У заяві про перегляд судового рішення Верховним Судом України з підстави неоднакового застосування ч. 3 ст. 9 Закону від 17 червня 1999 р. № 758-XIV «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру» (далі — Закон № 758-XIV)

позивач просив скасувати постанову суду касаційної інстанції та направити справу на новий касаційний розгляд.

На обґрунтування зазначеного заявник додав постанову Вищого господарського суду України від 12 жовтня 2004 р. та постанову Вищого адміністративного суду України від 6 жовтня 2009 р., в яких, на його думку, по-іншому, ніж у справі, що розглядається, застосовано цю норму матеріального права.

Заява про перегляд оскаржуваного рішення підлягає задоволенню з таких підстав.

Вищий адміністративний суд України, скасовуючи ухвалу суду апеляційної інстанції та змінюючи постанову суду першої інстанції про часткове задоволення позову, керувався тим, що Інспекція не має права постановляти рішення про застосування адміністративно-господарських санкцій за порушення вимог Закону № 758-XIV, оскільки застосування штрафних санкцій та їх стягнення повинно вирішуватись судом.

В інших рішеннях, на які посилався заявник, касаційний суд дійшов висновку про наявність у Інспекції права на ухвалення рішення про вилучення коштів та права на звернення з позовом до суду у випадку невиконання її рішення.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей через неоднакове застосування ст. 9 Закону № 758-XIV, Верховний Суд України виходив із такого.

У ч. 3 ст. 9 Закону № 758-XIV передбачено, що рішення про стягнення штрафів, встановлених цим Законом, приймаються судом за позовами органів, які за дорученням Кабінету Міністрів України здійснюють контроль за його виконанням.

Контроль за виконанням цього Закону постановою Кабінету Міністрів від 2 червня 2000 р. № 868 покладено на органи виконавчої влади в межах їхньої компетенції, у тому числі і на Державну інспекцію з контролю за цінами.

Мета утворення зазначеної інспекції, її повноваження та форми діяльності визначені Положенням про Державну інспекцію з контролю за цінами, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2000 р. № 1819.

Пунктом 4 цього Положення передбачено, що Державна інспекція з контролю за цінами відповідно до покладених на неї завдань вживає відповідно до законодавства заходів за порушення підприєм-

* Публікується повний текст судових рішень з незначною редакційною правкою.

ствами, установами та організаціями порядку формування, встановлення і застосування цін і тарифів, а також невиконання вимог органів державного контролю за цінами.

Порядок застосування економічних та фінансових (штрафних) санкцій органами державного контролю за цінами визначений Інструкцією, яка затверджена спільним наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України і Міністерства фінансів України від 3 грудня 2001 р. № 298/519, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 18 грудня 2001 р. за № 1047/6238.

Пунктом 3 цієї Інструкції встановлено:

Державна інспекція з контролю за цінами та державні інспекції з контролю за цінами в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі приймають рішення про вилучення сум економічних та фінансових (штрафних) санкцій у порядку, передбаченому законодавством.

Підставою для прийняття рішень про вилучення сум економічних та фінансових (штрафних) санкцій є акти перевірок, які складаються посадовими особами органів державного контролю за цінами.

В актах перевірок, зокрема: зазначаються нормативні акти, які порушено суб'єктами господарювання, з конкретним обґрунтуванням порушення; детально відображається механізм скоєння порушення; визначається сума необґрунтовано одержаної виручки, з доданням розрахунків, на яких ґрунтується обчислення зазначеної суми, з посиланням на документи первинного бухгалтерського обліку, згідно з якими вони здійснюються.

Копії документів первинного бухгалтерського обліку, які можуть додаватися до акта, завіряються підписом посадової особи суб'єкта господарювання та його печаткою.

Акти перевірок підписуються посадовими особами органів державного контролю за цінами, що здійснюють перевірки, і керівниками, головними (старшими) бухгалтерами суб'єктів господарювання, що перевіряються. У разі незгоди з фактами, викладеними в акті, керівник, головний (старший) бухгалтер підписують акт і можуть зробити запис про свої заперечення, одночасно додати письмові пояснення і мотивувальні документи. Один примірник акта передається керівникові перевіреного суб'єкта.

У разі відмови посадових осіб суб'єктів господарювання, що перевіряються, підписати акт посадові особи органів державного контролю за цінами роблять про це відмітку в акті перевірки. У цьому випадку один примірник акта передається до канцелярії перевіреного суб'єкта господарювання за вхідним номером або висилається поштою з повідомленням про вручення.

Рішення про вилучення сум економічних та фінансових (штрафних) санкцій може прийматися Державною інспекцією з контролю за цінами,

державними інспекціями з контролю за цінами в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі також на підставі матеріалів перевірок, здійснених іншими контрольними органами.

Рішення складається за формою згідно з додатком 1 у трьох примірниках, які підписуються начальником відповідної державної інспекції з контролю за цінами або його заступниками.

Рішення про вилучення сум економічних санкцій може не прийматися у тому випадку, якщо зазначені суми були внесені порушником самостійно.

Один примірник рішення, а також претензія направляються для виконання суб'єкту господарювання–порушнику. Одночасно керівництву суб'єкта господарювання–порушника направляються приписи (вимоги) щодо усунення виявлених порушень законодавства про порядок установа і застосування цін.

Другий примірник рішення залишається у справі органу державного контролю за цінами, який прийняв це рішення, для обліку та контролю за його виконанням.

Рішення вважається виконаним і знімається з контролю після одержання відповідної інформації про зарахування сум економічних санкцій за належністю.

У разі невиконання рішення, повного або часткового відхилення претензії чи залишення її без відповіді орган державного контролю за цінами в 30-денний термін подає позов до місцевого господарського суду про примусове стягнення суми економічних санкцій разом з третім примірником рішення. <...>

Системний аналіз наведених норм дає підстави вважати що Інспекція на виконання покладених на неї завдань має право ухвалювати рішення про застосування відповідно до законодавства адміністративно-господарських санкцій за порушення порядку формування, встановлення та застосування цін (тарифів).

Це рішення відповідно до ч. 3 ст. 9 Закону № 758-XIV не може бути примусово виконане без звернення органів державного контролю за цінами з позовом до суду про примусове стягнення суми економічних санкцій.

Зважаючи на те, що касаційний суд у цій справі неправильно застосував ст. 9 Закону № 758-XIV, внаслідок чого ухвалив помилкове рішення, заява про його перегляд підлягає задоволенню.

Керуючись статтями 241, 243 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

Заяву ТОВ задовольнити.

Постанову Вищого адміністративного суду України від 19 жовтня 2010 р. скасувати, а справу направити на новий касаційний розгляд.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

Аналіз положень ст. 120 ЗК України та ст. 377 ЦК України дає підстави вважати, що з моменту набуття права власності на жилий будинок (будівлю або споруду) у набувача виникає право (власності чи користування) на земельну ділянку, на якій знаходиться цей об'єкт, а з ним — і обов'язок сплачувати земельний податок чи орендну плату

ПОСТАНОВА Іменем України

24 грудня 2010 р. Верховний Суд України, розглянувши в порядку письмового провадження за наявними матеріалами справу за позовом акціонерного товариства закритого типу «Консул» (далі — АТЗТ) до Державної податкової інспекції у Подільському районі м. Києва (далі — ДПІ) про визнання недійсними податкових повідомлень-рішень,

встановив:

У липні 2005 р. АТЗТ звернулося до суду з позовом, у якому, з урахуванням зміни позовних вимог, просило визнати недійсними: податкові повідомлення-рішення ДПІ від 21 грудня 2004 р. № 981-26-7-23317159/16393/0 та прийняті в результаті адміністративного оскарження — від 17 січня 2005 р. № 981-26-7-23317159/16393/1, від 31 березня 2005 р. № 981-26-7-23317159/16393/2, а також від 27 квітня 2005 р. № 981-26-7-23317159/16393/3, якими йому визначено податкове зобов'язання зі сплати земельного податку та застосовано штрафні (фінансові) санкції за земельну ділянку загальною площею 1 тис. 781,7 м², розташовану під придбаними позивачем об'єктами нерухомості. Крім того, АТЗТ просило скасувати акт ДПІ від 18 грудня 2004 р. № 077/26-7/23317159 «Про результати документальної перевірки правильності обчислення та своєчасності внесення до бюджету сум податку за землю акціонерним товариством закритого типу «Консул» за період із 1 січня 2002 року по 1 грудня 2004 року».

На обґрунтування позову АТЗТ послалося на безпідставність дій ДПІ, оскільки у період, за який йому визначено податкове зобов'язання з цього податку та застосовано штрафні (фінансові) санкції, воно, у розумінні статей 125, 126 ЗК, ще не було орендарем земельної ділянки.

Суди розглядали справу неодноразово.

Розглядаючи цю справу вдруге, Господарський суд м. Києва постановою від 5 жовтня 2006 р., залишеною без змін ухвалами Київського апеляційного господарського суду від 23 січня 2007 р. та Вищого адміністративного суду України від 19 серпня 2010 р., позов задовольнив частково: визнав недійсними податкові повідомлення-рішення ДПІ від 31 березня 2005 р. № 981-26-7-23317159/16393/2 та від 27 квітня 2005 р. № 981-26-7-23317159/16393/3, в іншій частині позову відмовив.

При цьому суди виходили з того, що ДПІ безпідставно нарахувала позивачу земельний податок за період 2002—2004 рр. за користування земель-

ною ділянкою, право на яку у нього виникло лише у квітні 2006 р.

У заяві про перегляд судових рішень Верховним Судом України з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС, ДПІ просила скасувати ухвалу Вищого адміністративного суду, а справу направити на новий розгляд до цього самого суду.

На обґрунтування зазначеного заявник додав ухвали Вищого адміністративного суду України від 16 квітня 2009 р. та від 17 жовтня 2010 р., в яких, на його думку, по-іншому, ніж у справі, що розглядається, застосовано ст. 120 ЗК і статті 2, 15 Закону від 3 липня 1992 р. № 2535-ХІІ «Про плату за землю» (далі — Закон № 2535-ХІІ), зі змісту яких убачається, що обов'язок сплачувати земельний податок виникає з дня фактичного правомірного користування земельною ділянкою, оскільки закон не передбачає звільнення від сплати цього податку землекористувачів у разі відсутності документів, що підтверджують право користування.

Виконуючи покладені на Верховний Суд України завдання, у контексті розглядуваних правовідносин суд виходив із того, що аналіз зазначених норм права дає підстави вважати, що з моменту набуття права власності на жилий будинок (будівлю або споруду) у набувача виникає право (власності чи користування) на земельну ділянку, на якій знаходиться цей об'єкт, а з ним — і обов'язок сплачувати земельний податок чи орендну плату.

Суди встановили, що на виконання розпорядження Київської міської державної адміністрації від 3 жовтня 2001 р. № 2056 «Про залучення інвестора до реконструкції нежилого будинку № 28/12 (літ. А) на вул. Верхній Вал у Подільському районі» укладено два інвестиційні договори від 25 лютого та 12 червня 2002 р., за умовами яких позивач одержав у власність за актами приймання-передачі частини будинку площею 937,9 м² та 843,8 м² комунальної власності територіальної громади м. Києва та Подільського району м. Києва і взяв на себе зобов'язання оформити право користування земельною ділянкою, на якій знаходяться зазначені об'єкти. На підставі рішення Київської міської ради (далі — Міськрада) від 6 жовтня 2005 р. № 82/3546 вона 5 квітня 2006 р. уклала з АТЗТ договір оренди цієї земельної ділянки строком на 15 років. 13 квітня 2006 р. цей договір зареєстровано головним управлінням земельних ресурсів виконавчого органу Міськради у книзі записів державної реєстрації договорів.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону № 2535-ХІІ використання землі в Україні є платним. Плата за землею справляється у вигляді земельного податку або орендної плати, що визначається залежно від грошової оцінки земель. <...>

У ст. 5 цього Закону визначено, зокрема, що об'єктом плати за землю є земельна ділянка, яка перебуває у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, суб'єктом — власник земельної ділянки і землекористувач, у тому числі орендар.

За змістом ст. 15 зазначеного Закону обов'язок сплачувати за землю виникає у власників та землекористувачів з дня виникнення права власності або користування земельною ділянкою.

У частинах 1, 2 ст. 125 ЗК (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) встановлено, що право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації. Право на оренду земельної ділянки виникає після укладення договору оренди і його державної реєстрації.

Згідно зі ст. 126 цього Кодексу (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою посвідчується державними актами. Форми державних актів затверджуються Кабінетом Міністрів України. Право оренди землі оформляється договором, який реєструється відповідно до закону.

Питання переходу права на земельну ділянку у разі набуття права на жилий будинок, будівлю, споруду, що розміщені на ній, регулюється статтями 120 ЗК та 377 ЦК.

Нинішня редакція цих норм чітко встановлює, що до особи, яка набула право власності на жилий будинок, будівлю або споруду, переходить право

власності, право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені.

Водночас ст. 120 ЗК і в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин, не давала підстав для іншого розуміння її змісту.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суди на обґрунтування своїх рішень посилалися на те, що право власності чи право користування земельною ділянкою виникає лише після державної реєстрації документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, а також державної реєстрації договору оренди.

Цей висновок є наслідком порушення правил застосування норм права: перевагу було надано положенням Закону № 2535-ХІІ та ЗК (статті 125, 126), які регулюють випадки набуття права власності чи права користування на земельну ділянку як окремий об'єкт та які щодо спірних відносин є загальними. У той же час перевагу мають спеціальні норми, що регулюють випадки набуття права власності на землю чи права користування нею внаслідок придбання споруди, розміщеної на земельній ділянці, за наведених обставин — ст. 120 ЗК та ст. 377 ЦК (щодо відносин, які виникли після 1 січня 2004 р.).

Отже, у справі, що розглядається, Вищий адміністративний суд України неправильно застосував норми матеріального права.

З урахуванням наведеного ухвала касаційного суду підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до цього самого суду.

Керуючись статтями 241—244 КАС, Верховний Суд України **п о с т а н о в и в:**

Заяву ДПП задовольнити.

Ухвалу Вищого адміністративного суду України від 19 серпня 2010 р. скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і оскарженню не підлягає, крім випадку, встановленого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Покупець має право вимагати передання оплаченого товару або повернення суми попередньої оплати, якщо продавець, який одержав суму попередньої оплати товару, не передав товар у встановлений строк

ПОСТАНОВА

Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 23 березня 2010 р.

(в и т я г)

У червні 2009 р. відкрите акціонерне товариство «Дніпропетровський металургійний завод

ім. Петровського» (далі — Завод) заявило позов до закритого акціонерного товариства «Компа-

нія «Приват Інтертрейдинг» (далі — Компанія) про стягнення суми попередньої оплати у розмірі 1 млн 439 тис. 465 грн.

На обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що на виконання умов договору на поставку продукції від 24 грудня 2007 р. № 03/08-Р (далі — договір), укладеного з відповідачем, здійснив передоплату в сумі 1 млн 873 тис. 275 грн, проте відповідач здійснив поставку продукції лише частково — на суму 433 тис. 736 грн.

Одночасно позивач вказав, що направив на адресу відповідача листи від 1 грудня 2008 р. № 280/839 та від 11 грудня 2008 р. № 280/851 з вимогою поставити марганцевий концентрат у кількості 1 тис. 500 т, проте відповіді не отримав, відповідач поставку не здійснив. У зв'язку з цим 30 січня 2009 р. позивач направив відповідачу претензію від 29 січня 2009 р. № 250/3-29 з вимогою повернути 1 млн 441 тис. 831 грн у семиденний строк від дня пред'явлення претензії, проте відповідач гроші не повернув.

Господарський суд Дніпропетровської області рішенням від 30 червня 2009 р. постановив стягнути з відповідача на користь Заводу 1 млн 439 тис. 465 грн основного боргу, 14 тис. 395 грн державного мита, 313 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу та повернути із державного бюджету 24 грн зайво сплаченого державного мита.

Дніпропетровський апеляційний господарський суд постановою від 24 вересня 2009 р., котру залишив без змін Вищий господарський суд України постановою від 22 грудня 2009 р., скасував зазначене рішення Господарського суду Дніпропетровської області та прийняв нове, яким у задоволенні позову відмовив.

В основу постанови касаційного суду покладено висновок апеляційного господарського суду про те, що у зв'язку з відсутністю узгодження сторонами обсягу поставки товару протягом спірного періоду у відповідача зобов'язання з поставки не виникли.

У касаційній скарзі Завод просив скасувати зазначену постанову Вищого господарського суду України з мотивів виявлення різного застосування Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону в аналогічних справах, неправильного застосування норм матеріального і процесуального права.

Верховний Суд України ухвалою від 25 лютого 2010 р. порушив провадження з перегляду постанови Вищого господарського суду України від 22 грудня 2009 р.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, дослідивши наведені у касаційній скарзі доводи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України дійшла висновку, що скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою скасовано рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 30 червня 2009 р., погодився з висновком господарського суду апеляційної інстанції про відсутність підстав для повернення покупцю передоплати на підставі п. 2 ст. 693 ЦК, оскільки у відповідача не виникли зобов'язання з поставки товару.

Проте з таким висновком не можна погодитися з таких підстав.

Господарські суди встановили, що 24 грудня 2007 р. Завод і Компанія уклали договір, за умовами якого Компанія (продавець) зобов'язалась поставити, а Завод (покупець) — купити концентрат марганцевий виробництва відкритого акціонерного товариства «Орджонікідзевський гірничо-збагачувальний комбінат» в асортименті, за якістю, цінами та в кількості згідно зі специфікаціями, які є невід'ємною частиною цього договору.

Відповідно до ст. 526 ЦК зобов'язання має виконуватися належним чином згідно з умовами договору та вимогами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов і вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

У п. 2.4 договору встановлено, що до 13 числа поточного місяця покупець направляє продавцю попередню заявку на поставку товару на наступний місяць.

Графік та кінцеві обсяги поставки узгоджуються продавцем і покупцем до 25 числа місяця, що передує місяцю відвантаження, та які є невід'ємною частиною договору (п. 2.5).

Отже, договором встановлено обов'язок сторін узгодити обсяги поставки шляхом надіслання покупцем попередньої заявки продавцю на поставку товару на наступний місяць від числа місяця складання заяви й обов'язок подальшого узгодження сторонами кінцевого обсягу та графіка поставки товару покупцю.

Господарський суд встановив, що Завод направив на адресу Компанії листи від 1 грудня 2008 р. № 280/839 та від 11 грудня 2008 р. № 280/851 з проханням запланувати і відвантажити на адресу Заводу марганцевий концентрат у кількості 1 тис. 500 т, проте продавець не узгодив з покупцем кінцевий обсяг та графік поставки, відповіді на листи не надав.

У ч. 2 ст. 693 ЦК встановлено, що якщо продавець, який одержав суму попередньої оплати товару, не передав товар у встановлений строк, покупець має право вимагати передання оплаченого товару або повернення суми попередньої оплати.

Одночасно господарські суди встановили, що Завод на виконання п. 4.1.1 договору здійснив передоплату в розмірі 1 млн 873 тис. 275 грн, що під-

тверджується банківськими виписками від 17 вересня та від 28 листопада 2008 р.

Отже, встановивши, що позивач визначив обсяг поставки концентрату марганцю на січень 2009 р. у розмірі 1 тис. 500 т, а Компанія на порушення вимог п. 2.5 договору не вчинила дій з погодження або заперечення заявленого та оплаченого Заходом обсягу поставки, господарський суд дійшов правильного висновку про порушення Компанією обов'язку з поставки товару та повернення покупцю передоплати на підставі п. 2 ст. 693 ЦК.

Проте Вищий господарський суд України, залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою скасовано законне й обґрунтоване рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 30 червня 2009 р., та вказуючи, що підстав для повернення покупцю передоплати згідно з п. 2 ст. 693 ЦК немає, допустив інакше застосування цієї норми у справі, що розглядається, порівняно з аналогічною справою за позовом закритого акціонерного товариства «Київська кондитерська фабрика ім. Карла Маркса» до закритого акціонерного товариства «УкрГаз-Енерго» про стягнення 32 тис. 52 грн, в якій погодився із законним висновком господарського суду про необхідність повернення грошових коштів за умови здійснення покупцем передоплати та невиконання зобов'язаною стороною обов'язку з поставки.

Враховуючи викладене, постанову Вищого господарського суду України від 22 грудня 2009 р. і постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 24 вересня 2009 р. підлягають

скасуванню, а законне й обґрунтоване рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 30 червня 2009 р. — залишенню в силі.

Виходячи з положень статей 6, 8 Конституції України, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України не визнала за необхідне направляти справу на новий розгляд до суду першої інстанції, оскільки це суперечило б положенням ст. 125 Основного Закону, статей 2, 39 Закону від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України»^{(*)1} щодо визначення статусу Верховного Суду України та його завдання забезпечити законність у здійсненні правосуддя і викликало б конституційно недопустиму необхідність скасування законного рішення господарського суду першої інстанції. У зв'язку з цим наведений у ст. 111¹⁸ ГПК^(*) перелік наслідків розгляду касаційної скарги на постанову Вищого господарського суду України не є процесуальною перешкодою для прийняття Судовою палатою у господарських справах Верховного Суду України зазначеного рішення.

Керуючись статтями 111¹⁷—111¹⁹ ГПК^(*), Судова палата у господарських справах Верховного Суду України касаційну скаргу Заводу задовольнила: постанови Вищого господарського суду України від 22 грудня 2009 р. та Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 24 вересня 2009 р. скасувала, а рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 30 червня 2009 р. залишила в силі.

¹ Тут і далі так позначаються статті законів України, чинні на час розгляду справ, але які були змінені відповідно до Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів».

Суди нижчих інстанцій, встановивши приналежність спірного об'єкта державної власності до майна правоохоронних органів, що має загальнодержавне значення і не підлягає приватизації, на порушення вимог ч. 2 ст. 4 Закону України «Про оренду державного та комунального майна» і ч. 2 ст. 5 Закону України «Про приватизацію державного майна» дійшли неправомірного висновку про можливість передачі такого майна в оренду

ПОСТАНОВА
Верховного Суду України
від 15 листопада 2010 р.
(в и т я г)

У серпні—вересні 2010 р. до Верховного Суду України звернулися Фонд державного майна України (далі — ФДМУ) та Генеральний прокурор України із заявами про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 27 липня 2010 р. Заяви мотивовані, зокрема, тим, що, залишаючи без змін рішення суду першої інстанції про задоволення позову, касаційний суд у цій справі виходив із того, що конкурс на право оренди спірного нерухомого державного майна, яке має загальнодержавне

значення і не підлягає приватизації, відбувся відповідно до вимог чинного законодавства України з визначенням та затвердженням переможця. При цьому результати зазначеного конкурсу, як і наказ ФДМУ від 20 січня 2009 р. № 60 про їх затвердження, є дійсними, в судовому порядку не оскаржувалися та жодних заперечень щодо наведених фактів суду не надано. Отже, Вищий господарський суд України дійшов висновку про обґрунтованість позовних вимог товариства з обмеженою відповідальністю

«Узин-Транс» щодо спонукання ФДМУ до укладення договору оренди майна державної власності, яке не може бути об'єктом оренди відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону від 10 квітня 1992 р. № 2269-ХІІ «Про оренду державного та комунального майна» (далі — Закон № 2269-ХІІ).

Водночас, на думку заявника, у постановках від 16 липня 2008 р. у справах №№ 16/77 і 16/78 за позовами регіонального відділення ФДМУ у м. Києві до громадської організації «Бізнес-Інкубатор підприємництва та інновацій» про визнання договорів оренди недійсними та в постанові від 14 квітня 2009 р. у справі за позовом закритого акціонерного товариства «Севастопольжитлобуд» до регіонального відділення ФДМУ в АР Крим та м. Севастополі про спонукання укласти договір оренди нерухомого майна по-іншому, ніж у справі, що розглядається, застосовано норми права. Суд касаційної інстанції у подібних правовідносинах, застосувавши положення ч. 2 ст. 4 Закону № 2269-ХІІ та ч. 2 ст. 5 Закону від 4 березня 1992 р. № 2163-ХІІ «Про приватизацію державного майна» (далі — Закон № 2163-ХІІ), зробив висновок про неможливість передачі в оренду державного майна, що має загальнодержавне значення і не підлягає приватизації.

Вищий господарський суд України ухвалою від 28 вересня 2010 р. в зазначеній справі вирішив питання про її допуск до провадження для перегляду Верховним Судом України постанови Вищого господарського суду України від 27 липня 2010 р.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, які беруть участь у справі, перевіряючи наведені заявниками обставини, Верховний Суд України дійшов висновку, що заяви підлягають задоволенню з таких підстав.

За ч. 2 ст. 19 Основного Закону органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Згідно з пунктами 1, 2 Тимчасового положення про Фонд державного майна України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 7 липня 1992 р. № 2558-ХІІ, ФДМУ є державним органом, який здійснює державну політику у сфері приватизації державного майна, виступає орендодавцем майнових комплексів, що є загальнодержавною власністю. У своїй діяльності ФДМУ керується Конституцією і законодавчими актами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а також цим Положенням.

Відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону № 2269-ХІІ не можуть бути об'єктами оренди, зокрема, об'єкти державної власності, що мають загальнодержавне значення і не підлягають приватизації згідно з ч. 2 ст. 5 Закону № 2163-ХІІ.

Тобто за наведеною нормою Закону не підлягають приватизації об'єкти, що мають загальнодержавне значення, зокрема, об'єкти, які забезпечують виконання державою своїх функцій, її економічну незалежність, та майно, що становить матеріальну основу суверенітету України, у тому числі: майно органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, майно Збройних Сил України (крім майна, щодо якого цим Законом встановлено особливості приватизації), Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, правоохоронних і митних органів.

Отже, зазначеними нормами матеріального права встановлено заборону на передачу в оренду державного майна, що має загальнодержавне значення і не підлягає приватизації.

Під час розгляду цієї справи суди встановили, що предметом оренди у спірних правовідносинах є державне майно аеродромно-технічного комплексу «Авіаційна база «Узин», балансоутримувачем якого є державне підприємство «Український центр підготовки охоронців», а органом управління — Управління державної охорони України (далі — УДО).

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону від 4 березня 1998 р. № 160/98-ВР «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» УДО є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України.

Водночас суди нижчих інстанцій, встановивши приналежність спірного об'єкта до майна правоохоронних органів, що має загальнодержавне значення і не підлягає приватизації, на порушення вимог ч. 2 ст. 4 Закону № 2269-ХІІ і ч. 2 ст. 5 Закону № 2163-ХІІ дійшли неправомірного висновку про можливість передачі такого майна в оренду.

Таким чином, оскільки Вищий господарський суд України при розгляді зазначеної справи неправильно застосував наведені норми матеріального права, прийняте ним судове рішення у справі, яка переглядається, є незаконним і підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Враховуючи викладене, Верховний Суд України, керуючись статтями 111²³—111²⁵ ГПК^(*), заяви Генерального прокурора України та ФДМУ задовольнив: постанову Вищого господарського суду України від 27 липня 2010 р. скасував, а справу направив на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до положень ст. 323 КПК України вирок суду повинен бути законним і обґрунтованим лише на тих доказах, які були розглянуті у судовому засіданні. Суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом.

Порушення судом зазначених вимог закону потягло скасування вироку

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України

від 29 липня 2010 р.

(в и т я г)

Апеляційний суд Луганської області вироком від 13 квітня 2010 р. визнав винним та засудив С.: за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК до 13 років позбавлення волі; за ч. 1 ст. 121 КК — до п'яти років позбавлення волі.

На підставі ч. 1 ст. 70 КК С. призначено покарання за сукупністю злочинів на строк 13 років позбавлення волі. Питання щодо речових доказів і судових витрат вирішено.

С. визнаний винним та засуджений за те, що він заподіяв тяжкі тілесні ушкодження З., а потім, щоб приховати цей злочин, вчинив її умисне вбивство за таких обставин.

19 вересня 2009 р., приблизно о 17 год. 30 хв., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, С. зайшов у будинок, де під час сварки з потерпілою З. умисно, з метою заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, ударив її кулаком правої руки в область лівого вуха, від чого потерпіла впала і вдарилася об підлогу потилицею, отримавши відкриту черепно-мозкову травму, яку визначено як тяжке тілесне ушкодження за ознакою її небезпечності для життя в момент заподіяння. Злякавшись, С. вибіг із будинку.

Того ж дня, приблизно о 17 год. 33 хв., у С. виник умисел на вбивство З. з метою приховати інший злочин — заподіяння їй тяжких тілесних ушкоджень — для того, щоб потерпіла не могла звернутися до правоохоронних органів. С. повернувся у будинок, зробив мотузку з тканини і наклав на неї шнур від електричної праски, обмотав мотузкою зі шнуром шийку потерпілої З., яка лежала на підлозі, та задушив її. Смерть потерпілої З. настала від механічної асфіксії внаслідок стиснення шийної петлею при удавленні. Після цього С. із місця вчинення злочину зник.

У касаційній скарзі засуджений С. просив вирок суду скасувати, а справу закрити або направити на додаткове розслідування, оскільки вважав, що під час розслідування та судового розгляду справи було порушено його право на захист. Він стверджував, що фактично злочинів не вчиняв, а явку з повинною написав і давав свої перші показання під фізичним та психічним тиском з боку представників правоохоронних органів.

У касаційному поданні прокурор, не оспороюючи доведеності вини засудженого, порушив питання про скасування вироку суду у зв'язку з призначенням С. покарання, яке не відповідає суспільній небезпечності вчиненого ним злочину та даним про особу засудженого через його надмірну м'якість.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені у касаційному поданні та касаційній скарзі, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає задоволенню, касаційне подання — задоволенню частково, а вирок суду — скасуванню з таких підстав.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 323 КПК вирок суду повинен бути законним і обґрунтованим. Наведені вимоги закону свідчать, що перед постановленням вироку суд у порядку, визначеному кримінально-процесуальним законом, повинен розглянути всі докази, зібрані на підтвердження пред'явленого обвинувачення, дати оцінку наявним доказам на підставі всебічного, повного та об'єктивного розгляду всіх обставин справи у їх сукупності та залежно від установлених обставин правильно застосувати кримінальний закон.

Однак при постановленні вироку щодо С. суд цих вимог не виконав. Зазначеного висновку колегія суддів дійшла, виходячи з такого.

Обґрунтовуючи вину С. у вчиненні злочинів, суд послався на його показання як підозрюваного та обвинуваченого, в яких він визнавав себе винним, та на його явку з повинною, але не приділив належної уваги тій обставині, що як тільки до участі у розслідуванні справи був допущений захисник, С. відразу відмовився від даних ним раніше показань, пояснивши це тим, що він дав їх під тиском з боку працівників правоохоронних органів.

Згідно зі ст. 73 КПК визнання підозрюваним своєї вини може бути покладено в основу обвинувачення лише при підтвердженні цього визнання сукупністю доказів, що є в справі. У ч. 2 ст. 74 КПК передбачено, що показання обвинуваченого підлягають перевірці.

Отже, суд повинен був ретельно дослідити показання засудженого С., дані ним під час досудового слідства без участі захисника, в яких він визнавав себе винним у вчиненні злочинів, зіставити їх із подальшими заявами, зробленими в присутності захисника, про його непричетність до вбивства, а також про дачу показань, в яких він визнавав себе винним у вчиненні злочинів, внаслідок застосування до нього недозволених методів проведення досудового розслідування, та з'ясувати, чи отримані наявні у справі докази процесуальним шляхом та чи відповідають вони вимогам допустимості.

Доводи С. про його непричетність до вбивства З. ні органи досудового слідства, ні суд належним чином не перевірили. Як убачається з матеріалів справи, жодної версії щодо причетності до вбивства З. інших осіб органи досудового розслідування не відпрацьовували, оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з цього приводу не проводили. Водночас доводи С. про застосування до нього недозволених методів проведення досудового розслідування належним чином перевірені не були.

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі від 12 червня 2008 р. «Яременко проти України» зазначено, що «коли особа заявляє небезпідставну скаргу про жорстоке поводження з боку правоохоронних органів, має бути проведене ефективне офіційне розслідування, під час якого можна виявити та забезпечити показання винних осіб. Мінімальні стандарти, викладені в практиці Суду, передбачають проведення незалежного та безстороннього розслідування під контролем громадськості, а від компетентних органів влади вимагають ретельності та оперативності при його проведенні».

Хоча з матеріалів справи і вбачається, що апеляційний суд з метою перевірки доводів С. ухвалою від 25 лютого 2010 р. направив судові доручення для виконання наведених в ухвалі слідчих дій, але розслідування фактів, на які посилався С., не можна вважати незалежним та безстороннім.

На підставі ухвали суду органи прокуратури провели перевірку, за результатами якої 16 березня 2010 р. старший слідчий прокуратури Сватовського району Луганської області виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників Сватовського РВ ГУ МВС, а також співробітників УКР ГУ МВС в Луганській області за відсутністю в їх діях складу злочину. Проте з матеріалів про відмову у порушенні кримінальної справи вбачається, що під час перевірки були лише опитані особи, щодо яких підсудний заявляв скарги про застосування недозволених методів ведення розслідування, а в порушенні справи стосовно них було відмовлено, переважно виходячи з того, що вони заперечували проти тверджень С.

Посилаючись у вирокі на результати перевірки, суд не звернув увагу на обставини, які мають істотне значення для правильної оцінки доводів С. щодо незаконності вчинених щодо нього дій з боку працівників органів внутрішніх справ та ставлять під сумнів незалежність і безсторонність проведеної перевірки.

Підсудний стверджував, що його затримали 23 вересня 2009 р. о 14 год. Такі показання С. збігаються з поясненнями опитаних під час перевірки дій працівників міліції.

Незважаючи на фактичне затримання С. 23 вересня 2009 р., протокол про його затримання був складений лише 30 вересня 2009 р., і того ж дня суд прийняв рішення про заміну йому запобіжного заходу з підписки про невиїзд на взяття під варту. Перед цим, 28 вересня 2009 р., згідно з матеріалами справи щодо С. було обрано запобіжний захід — підписку про невиїзд з місця проживання, однак таке рішення мало суто формальний характер, оскільки додому він до моменту його офіційного затримання не повертався. У матеріалах справи є копія постанови від 25 вересня 2009 р. про притягнення С. до адміністративної відповідальності за ст. 173 КпАП, згідно з якою він нібито за вчинення ним дрібного хуліганства 19 вересня 2009 р. о 10 год. 40 хв. був підданий адміністративному арешту на 5 діб. Однак ця постанова з огляду на пояснення працівників міліції про те, що вони затримали С. 23 вересня 2009 р. у зв'язку з підозрою у вчиненні вбивства З., викликає обґрунтовані сумніви в її законності.

Отже, з 23 по 30 вересня 2009 р. С. незаконно, без належно оформлених документів та без надання йому захисника, був затриманий за підозрою у вчиненні злочину. Але ці обставини залишилися поза увагою суду. Крім того, суд не здійснив належних заходів для з'ясування питання, в якому саме місці утримували С. із 23 по 25 вересня 2009 р., з якою метою, та хто мав до нього доступ. При цьому залишилася неперевіреною версія засудженого про те, що його під час незаконного затримання без будь-якого оформлення протоколів вивозили на місце події, де він брався за ручку дверей і міг залишити відбитки пальців.

Як свідчать матеріали справи, основні докази за участю С., на які послався суд, обґрунтовуючи його вину, зокрема явка з повинною, протокол допиту як підозрюваного, протокол допиту як обвинуваченого, протокол відтворення обстановки та обставин події, були добуті саме в цей проміжок часу — з 23 по 30 вересня 2009 р., та без участі захисника.

У рішенні в справі «Шабельник проти України» від 19 лютого 2009 р. Європейський суд з прав людини зосередив увагу на тому, що «як правило, вже на початку поліцейських допитів обвинуваченому

має надаватися можливість користуватися допомогою захисника. Права захисту буде в принципі непоправно порушено, якщо при засудженні його судом використовуватимуться викривальні показання, отримані під час допиту без присутності захисника».

Звертає на себе увагу така обставина. Кримінальну справу було порушено за фактом убивства З. за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК. Водночас із тексту явки з повинною С., датованої 26 вересня 2009 р., випливає, що він вчинив вбивство незнайомої жінки з метою приховати інший злочин — перешкодити їй звернутися до міліції з приводу його попередніх неправомірних дій. Тобто вже із самого тексту вбачаються ознаки того, що вбивство потерпілої З. вчинено за обтяжуючих обставин, а за таке вбивство чинним кримінальним законодавством України передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі. Незважаючи на те, що участь у таких справах захисника згідно з вимогами п. 4 ч. 1 ст. 45 КПК

є обов'язковою, слідчий прийняв відмову С. від захисника, а слідчі дії з ним проводилися за його відсутності. Майже через два місяці з моменту порушення справи (16 листопада 2009 р.), лише після того, як усі докази, які б вказували на винність С. у вчиненні злочину, були зібрані, слідчий виніс постанову про перекваліфікацію складу злочину, та дії С. були перекваліфіковані з ч. 1 ст. 115 на п. 9 ч. 2 ст. 115 КК. Лише 19 листопада 2009 р. С. призначили захисника.

Отже, зазначене підтверджує, що під час досудового слідства було допущено грубе порушення права С. на захист, яке є безумовною підставою для скасування вироку суду і повернення справи на додаткове розслідування. Враховуючи вказане, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалила скасувати вирок Апеляційного суду Луганської області від 13 квітня 2010 р. щодо С., а справу повернути на нове розслідування прокурору Луганської області.

Згідно з вимогами ст. 377 КПК України в ухвалі апеляційного суду мають бути наведені докладні мотиви постановленого рішення, усі доводи апеляції мають бути проаналізовані та жоден з них не повинен залишатися без відповіді. У разі залишення апеляції без задоволення в ухвалі мають бути зазначені підстави, через які апеляцію визнано необґрунтованою.

Порушення апеляційним судом зазначених вимог закону потягло скасування ухвали апеляційного суду і направлення справи на новий апеляційний розгляд

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 3 серпня 2010 р.*

(в и т я г)

Корольовський районний суд м. Житомира вироком від 23 жовтня 2009 р. засудив Н. за ч. 2 ст. 382 КК до покарання у виді позбавлення волі строком на два роки з позбавленням права обіймати посади в органах державної виконавчої служби строком на один рік.

На підставі ст. 75 КК Н. звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитивим строком один рік та покладенням обов'язків, передбачених п. 3 ст. 76 КК.

Згідно із ч. 3 ст. 49 КК засуджену звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Апеляційний суд Житомирської області ухвалою від 22 грудня 2009 р. цей вирок змінив у порядку ст. 365 КПК та постановив вважати Н. звільненою від призначеного судом першої інстанції покарання. У решті вирок залишено без змін.

Н. визнано винною і засуджено за те, що вона, працюючи державним виконавцем, а згодом старшим судовим виконавцем державної виконавчої

служби районного управління, умисно не виконувала судові рішення про стягнення зі спільного українсько-американського підприємства на користь товариства з обмеженою відповідальністю боргу на загальну суму 49 тис. 907 грн, у тому числі 4 тис. 537 грн виконавчого збору, що завдало істотну шкоду охоронюваним законом інтересам юридичної особи.

У касаційній скарзі Н. порушила питання про скасування судових рішень як незаконних та закриття щодо неї кримінальної справи за відсутністю в її діях складу злочину. При цьому вона наводила доводи про необґрунтованість судових рішень. У скарзі зазначено, що у справі немає доказів на підтвердження складу злочину в її діях, а також про невідповідність ухвали апеляційного суду вимогам ст. 377 КПК, оскільки суд апеляційної інстанції не розглянув і не проаналізував усіх доводів апеляції її захисника.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши викладені в касаційній скарзі доводи, колегія суддів

Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що вона підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Як убачається з матеріалів справи, не погоджуючись з вироком суду щодо Н., захисник подала апеляцію, яку апеляційний суд залишив без задоволення, а зазначений вирок — без змін.

Відповідно до ст. 377 КПК в ухвалі апеляційного суду має бути зазначено суть апеляції та докладні мотиви прийнятого рішення, а в разі залишення апеляції без задоволення мають бути зазначені підстави, через які апеляцію визнано необґрунтованою.

Апеляційний суд цих вимог закону не виконав, не звернув уваги на доводи апеляції захисника, не дав їм належної оцінки та не навів підстав, через які апеляцію визнано необґрунтованою.

Зокрема, захисник у своїй апеляції зазначила про відсутність у діях Н. об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 382 КК; невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи; неповноту судового слідства, оскільки суд першої інстанції не дав оцінки всім доказам у справі в їх сукупності, зокрема постановам Житомирського окружного адміністративного суду від 20 травня 2009 р. та від 17 червня 2009 р., наказу господарського суду № 8/1223; навела доводи того, що з метою виконання рішення Н. вчиняла необхідні дії, як того

вимагає Закон від 24 березня 1998 р. № 202/98-ВР «Про державну виконавчу службу». Вона також зауважила на тому, що досудовим та судовим слідством не з'ясовано, яким чином спричинено шкоду інтересам юридичної особи.

За своїм змістом доводи зазначеної апеляції аналогічні доводам касаційної скарги засудженої Н.

З матеріалів справи вбачається, що апеляційний суд під час апеляційного розгляду справи суті всіх зазначених в апеляції захисника доводів в ухвалі не навів, їх ретельно не перевірів і не проаналізував, відповіді на них не дав і своє рішення про залишення апеляції без задоволення належним чином не мотивував.

Крім того, апеляційний суд своїм рішенням про звільнення Н. від призначеного судом першої інстанції покарання порушив закон, оскільки погіршив становище засудженої, яка вироком суду була звільнена від кримінальної відповідальності.

Отже, виходячи з того, що ухвала апеляційного суду постановлена з порушенням вимог кримінально-процесуального закону, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалила скасувати ухвалу Апеляційного суду Житомирської області від 22 грудня 2009 р. щодо Н., а справу направити до того ж апеляційного суду на новий апеляційний розгляд.

Відповідно до вимог ст. 323 КПК України суд обґрунтовує вирок лише тими доказами, які були розглянуті в судовому засіданні та зібрані з додержанням вимог цього Кодексу

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 28 січня 2010 р.
(в и т я г)*

Корольовський районний суд м. Житомира вироком від 20 жовтня 2008 р. засудив Т.: за ч. 4 ст. 296 КК на чотири роки позбавлення волі; за ч. 2 ст. 121 КК — на сім років позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів йому призначено остаточне покарання у виді позбавлення волі строком на сім років.

Суд постановив стягнути з Т. на користь потерпілої Ю.Т. на відшкодування матеріальної шкоди 1 тис. 490 грн та моральної шкоди — 180 тис. грн. Судові витрати в сумі 94 грн віднесено на рахунок держави. Вирішено питання про речові докази.

Колегія суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Житомирської області ухвалою від 30 грудня 2008 р. вирок місцевого суду залишила без змін.

Т. визнано винуватим та засуджено за те, що він 13 жовтня 2007 р. о 0 год. 20 хв., повертаючись із знайомими додому після святкування свого дня народження, у стані алкогольного сп'яніння вчинив злочин.

По дорозі до одного з них — К., підійшли два не встановлених слідством чоловіки, і почалася розмова. Це не сподобалося Ш., через що між ним та не встановленими особами виник словесний конфлікт, який переріс у бійку.

Ш. покликав на допомогу Т. і Р., а до його супротивників приєдналася група не встановлених слідством чоловіків.

У цей час біля них проходив зі своїми знайомими Ю.О., який, помилково вважаючи, що в бійці бере участь його товариш, наблизився й опинився сам на сам із Т.

Т. безпричинно, із хуліганських спонукань, з особливою зухвалістю нецензурно висловився на адресу незнайомого Ю.О. і почав його бити. Потім він дістав із правої передньої кишені штанів ножа, якого заздалегідь заготовив для нанесення тілесних ушкоджень, і завдав ним Ю.О. два удари в живіт та один удар у сідницю, заподіявши потерпілому тяжкі тілесні ушкодження, від яких той 14 жовтня 2007 р. у лікарні помер.

У касаційній скарзі законний представник засудженого, даючи свою оцінку доказам у справі, пославшись на істотне порушення кримінально-процесуального закону та неправильне застосування кримінального закону, просив змінити оскаржувані судові рішення, перекваліфікувати дії Т. згідно зі ст. 124 КК і призначити йому покарання за цим законом, виключити з вироку рішення суду про визнання вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння обставиною, яка обтяжує покарання. Своє прохання він мотивував тим, що суд, порушивши ст. 334 КПК, у вироку не навів мотивів, з яких відкинуто докази, що свідчать про наявність у діях Т. складу злочину, передбаченого ст. 124 КК. Представник засудженого вказав на порушення під час досудового слідства права на захист, зауважив, що обвинувачення ґрунтується на недопустимих доказах, зазначив, що тілесні ушкодження потерпілому заподіяно не з хуліганських мотивів, а на ґрунті неприязних стосунків, які виникли під час захисту товариша від нападу, а також звернув увагу на недоведеність перебування Т. в момент учинення злочину в стані алкогольного сп'яніння.

У запереченнях на касаційну скаргу законного представника засудженого представник потерпілого П., пославшись на безпідставність викладених у ній доводів, просив залишити скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення — без змін.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши наведені у скарзі доводи й заперечення на неї, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що вона підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Суд правильно встановив фактичні обставини справи і зробив висновок про доведеність винності засудженого Т. у вчиненні злочинів за викладених у вироку обставин. Висновок ґрунтується на зібраних у встановленому законом порядку та перевірених судом доказах.

Твердження законного представника засудженого про те, що він, Т., заподіяв тілесні ушкодження Ю.О., перевищивши межі необхідної оборони, безпідставні.

У судовому засіданні Т. не заперечував, що завдав Ю.О. удару ножом у живіт.

За словами свідків, які перебували тоді разом з Ю.О. біля місця бійки, коли потерпілий опинився навпроти засудженого, між ними виник словесний конфлікт. Т. образив Ю.О. нецензурною лайкою, а Ю.О. вдарив свого кривдника, почалася бійка, після якої Ю.О., тримаючись за живіт, пояснив, що Т. вдарив його ножом.

Ці свідчення суд обґрунтовано визнав достовірними, оскільки вони узгоджуються зі словами інших свідків: Р. — про те, що перед конфліктом із потерпілим Т. хотів витягти з кишені ножа, але він, Р., його відмовив; П. — на досудовому слідстві — про те, що вона бачила, як засуджений почав битися з невідомим хлопцем і біля них нікого не було; свідків, які затримали Т. і вилучили у нього з правої кишені джинсів складаний ніж з плямами крові на лезі; даними, які містяться у протоколах огляду місця події та пред'явлення особи для впізнання, висновку судово-медичної експертизи, згідно з яким смерть Ю.О. настала від проникаючого колото-різаного поранення живота з пошкодженням печінки, шлунку, підшлункової залози, нижньої порожнистої вени, що ускладнилися настанням геморагічного шоку.

Суд правильно врахував спосіб, знаряддя вчинення злочину, кількість, характер і локалізацію заподіяних тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій Т., його взаємини з потерпілим, поведінку обох, що передувала події злочину, та дійшов обґрунтованого висновку про спрямованість умислу Т. на заподіяння тяжких тілесних ушкоджень Ю.О. з грубим порушенням громадського порядку.

Що стосується посилання законного представника засудженого на постанову від 20 лютого 2008 р. про відмову в порушенні кримінальної справи щодо невстановлених осіб за фактом заподіяння тілесних ушкоджень Т., Р., Ш. та К. за статтями 296 та 125 КК на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК у зв'язку з відсутністю складу злочину як на підтвердження відсутності в діях Т. хуліганства, то вони є безпідставними. Зі змісту зазначеної постанови вбачається, що вона стосується подій, які відбулися до сутички між Т. та Ю.О.

Суд відповідно до вимог ст. 275 КПК розглянув справу щодо засудженого в межах пред'явленого обвинувачення.

У матеріалах справи немає даних про те, що Т. був знайомий із Ю.О. і між ними були будь-які стосунки до вчинення злочину, що Ю.О. брав участь у бійці між засудженим та іншими особами.

Кваліфікуючи правильно дії Т. за ч. 4 ст. 296 КК, суд дійшов обґрунтованого висновку, що злочин було вчинено у громадському місці з грубим порушенням громадського порядку.

(Продовження на с. 47)

яка не встановлена в результаті досудового слідства або є неплатоспроможною (статті 1177, 1207 ЦК). Проте норми, що набрали чинності ще 1 січня 2004 р., до цього часу не діють у зв'язку з відсутністю встановленого законом порядку відшкодування такої шкоди.

Пріоритетна увага до проблем осіб, потерпілих від злочинів, на всіх стадіях процесу з метою досягнення паритету прав сторін має стати для України дороговказом на шляху розв'язання першочергових завдань реформування системи кримінального правосуддя

Отже, держава не тільки не забезпечила розкриття злочину, а й не створила умов для отримання хоч якоїсь компенсації завданої постраждалому шкоди. На нашу думку, за таких обставин держава має встановити винну особу, показати потерпілому, хто повинен нести цивільно-правову відповідальність, а вже потім звільнити її від кримінальної відповідальності. Тобто до визначення законодавцем умов та порядку відшкодування шкоди особі, потерпілій від злочину, дія ч. 3 ст. 11¹ КПК має бути призупинена.

Підсумовуючи, слід визнати, що держава дотепер не створила належні гарантії захисту жертви злочину. Намагання модернізувати кримінальне судочинство досі не дало позитивних результатів, країна не має нового КПК, а пропоновані проекти кримінально-процесуальних законів, незважаючи

на певне розширення прав потерпілого, кардинально проблему забезпечення захисту інтересів осіб, що стали жертвами злочину, не вирішують й актуальності поставлених вище питань не знімають¹⁶. Отже, пріоритетна увага до проблем осіб, потерпілих від злочинів, на всіх стадіях процесу з метою досягнення паритету прав сторін має стати для України дороговказом на шляху розв'язання першочергових завдань реформування системи кримінального правосуддя і критерієм оцінки його ефективності міжнародною спільнотою.

¹⁶ Див.: Кримінально-процесуальний кодекс України, проект № 1233 від 13 грудня 2007 р., внесений до Верховної Ради України В.Р. Мойсиком, І.В. Вернидубовим, С.В. Ківаловим, Ю.А. Кармазіним. — http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31115; Кримінально-процесуальний кодекс України, проект Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права, 11 вересня 2008 р. — http://www.uba.ua/ukr/kp_kodeks

Рішення у кримінальних справах

(Закінчення. Початок ухвали на с. 18)

Наведені в касаційній скарзі доводи про недоведеність перебування засудженого Т. у стані алкогольного сп'яніння під час вчинення злочинів спростовуються свідченнями самого засудженого про те, що він святкував свій день народження і вживав пиво; свідків — що Т. вживав горілку та вино; інших свідків — про те, що під час затримання він перебував у стані алкогольного сп'яніння.

Водночас доводи Т. про те, що суд незаконно послався на його допит під час досудового слідства як свідка і на протокол відтворення обстановки та обставин події з ним у статусі свідка як на докази, є слушними.

Відповідно до вимог ст. 323 КПК в основу вироку можуть бути покладені лише достовірні докази, розглянуті у судовому засіданні. Суд, керуючись законом, повинен дати остаточну оцінку доказам з точки зору їх допустимості.

Як убачається з матеріалів справи, 13 жовтня 2007 р. після затримання Т. та доставки до відділу міліції його було допитано як свідка і проведено з ним у цьому статусі відтворення обстановки та обставин події. Таким чином, орган досудового слідства позбавив Т. можливості скористатися правами підозрюваного, передбаченими у ст. 43¹ КПК.

Отже, ці конкретні докази недопустимі, тому рішення судів першої та апеляційної інстанцій про посилання на них у мотивувальній частині на підтвердження винуватості засудженого є незаконними і підлягають виключенню як з вироку місцевого суду, так і ухвали суду апеляційної інстанції.

Однак наведене порушення кримінально-процесуального закону не вплинуло на правильність встановлення винуватості Т., кваліфікації його дій і призначення покарання.

У зв'язку з викладеним колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України ухвалила: вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 20 жовтня 2008 р. та ухвалу колегії суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Житомирської області від 30 грудня 2008 р. щодо Т. змінити — виключити з мотивувальних частин вироку місцевого суду та ухвали суду апеляційної інстанції посилання на показання Т. як свідка і на протокол відтворення обстановки та обставин події за його участю від 13 жовтня 2007 р. як на докази у зв'язку з їх недопустимістю. У решті наведені судові рішення залишено без змін.